

Filozofski rad fra Karla Eterovića

IVAN MACUT*

• <https://doi.org/10.31823/d.29.1.1> •

UDK: 141.31 Eterović, K. • Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 15. travnja 2020. • Prihvaćeno: 12. veljače 2021.

Sažetak: U ovom se radu bavimo istraživanjem filozofskoga rada franjevca Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja fra Karla Eterovića (1874. – 1935.). Rad je, uz uvodne napomene i zaključak, podijeljen na dva poglavlja. U prvom poglavlju, na temelju dostupne literature, u osnovnim crtama progovara se o Eterovićevo životu i općenito o stvaralaštvu. U drugom poglavlju tematizira se Eterovićevo filozofsko stvaralaštvo. Ponajprije je nabrojan njegov cjelokupni filozofski opus, a zatim se prelazi na kratki prikaz – osvrt na ono što je za svojega života iz filozofije objavio. Središte njegova filozofskoga rada jest skolastička filozofija i polemika s onima koji istu tu filozofiju podcjenjuju ili odbacuju.

Ključne riječi: fra Karlo Eterović, franjevci, skolastička filozofija, Roger Bacon, modernisti, Crkva.

Uvodne napomene

Brojni crkveni umnici u svojem su se pisanju osvrtni na različite teme, pa i iz različitih područja, a među njih svojim opusom svakako ulazi i fra Karlo Eterović (1874. – 1935.). Fra Karlo bavio se različitim temama i pisao o njima, i to od života serafskoga utemeljitelja franjevačkoga reda sv. Franje Asiškoga, do istaknute subraće iz njegove franjevačke provincije, kao što su fra Andrija Kačić Miošić i fra Filip Grabovac, a napisao je i povijest Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja. Usto fra Karlo, kao doktor filozofije, predavao je i pisao i o pojedinim filozofskim temama i pitanjima, ali i autorima.

Istraživanjem filozofskoga rada fra Karla Eterovića do sada se, koliko je nama poznato, kod nas nitko nije detaljnije ba-

* Doc. ddr. sc.

Ivan Macut, Katolički
bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Splitu,
Zrinsko-frankopanska 19,
21 000 Split, Hrvatska,
ivanmacut@libero.it

vio. Postoji nekoliko popisa njegove cjelokupne bibliografije, a samim time i njegova filozofskoga opusa, ali dalje od toga nije se išlo. U ovom radu želimo u osnovnim crtama istražiti njegovu temeljnu filozofsku bibliografiju, a onda prijeći na njezin sadržaj, ukratko ga prikazujući, kako bismo na taj način vidjeli o čemu je Eterović pisao te koji su njegovi stavovi u odnosu na pojedina filozofska pitanja.

1. Ukratko o životu i stvaralaštvu

1.1. ŽIVOT

Karlo Eterović rodio se 26. listopada 1874. godine u Pučišćima na otoku Braču¹. Krсно mu je ime bilo Juraj. Nakon pučke škole koju je pohađao u rodnom mjestu, Karlo se upisao u privatnu gimnaziju kod don Frane Lulića. Dana 27. listopada 1888. godine ulazi u franjevačko sjemenište u Sinju. U franjevački novicijat na Visovcu ulazi 20. rujna 1891. godine, a 25. rujna 1892. godine polaže prve jednostavne zavjete.

Studirao je teologiju od 1892. godine u Šibeniku, nakon toga u Makarskoj. Svečane zavjete položio je 3. listopada 1895. godine u Makarskoj. U Ljubljani je diplomirao 1897. godine. Po završetku studija, 27. ožujka 1897. godine zaređen je za svećenika, a mladu misu slavio je na sam dan Uskrsa u rodnom mjestu Pučišćima 18. travnja 1897. godine.

Filozofiju studira na Katoličkom institutu u Parizu, a uz filozofiju studira i organsku kemiju te eksperimentalnu fiziku. Na javnoj raspravi o temi skolastičke filozofije dobio je drugu nagradu. Prekida studij i vraća se Makarsku gdje na bogosloviji predaje moralku, katehetiku i pedagogiju. Godine 1900. vraća se u Pariz. Dana 29. lipnja 1900. kardinal Franjo Richard podijelio mu je akademski stupanj *Philosophiae scholasticae Lector*, a 28. lipnja 1901. godine dobio je i titulu *Philosophie Magister*. Eterovićeva doktorska radnja nosi naslov *La volonté dans la Philosophie de Duns Scot*.²

Vraća se u Hrvatsku te u Šibeniku predaje filozofiju. Službu provincijala Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja obnašao je od 1910. do 1913. godine,³ dok je

¹ Životopis slijedimo uglavnom prema: M. MARIĆ, Bibliografija fra Karla Eterovića, u: *Kačić* (1975.), 209–211.

² Fra Hrvatinić Gabrijel Jurišić u jednom svojem članku, među ostalim, spominje i tu Eterovićevu doktorsku disertaciju te je svrstava među neobjavljene disertacije: »postoji više disertacija koje nisu tiskane jer se u ono vrijeme nije tražio posebni tiskani dio radnje za promociju« [H. G. JURISIĆ, *Izobrazba i nastava, te djela s područja filozofije u Franjevačkoj provinciji Presvetoga Otkupitelja od 1918. do 1992.*, u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 37–38 (1993.), 267–288., ovdje 272.].

³ »Godine 1910. izabran je za provincijala i na toj dužnosti ostaje do 1913. godine. I baš u to vrijeme, nastalo je pitanje o mjestu gdje bi se trebao smjestiti filozofski studij. Bile su tri varijante: Šibenik, Makarska, ili Zaoštrog. Za vrijeme svog provincijalstva fra Karlo se pobrinuo da odgoji dobre pro-

sve ostalo vrijeme bio nastavnik i odgojitelj u svojoj redovničkoj zajednici. Godine 1920. imenovan je ravnateljem Franjevačke klasične gimnazije u Sinju te na toj dužnosti ostaje sve do 1928. godine.⁴ Kao ravnatelj bio je aktivan po pitanju prava roditelja da za svoju djecu biraju škole. »On je [Karlo Eterović, op. a.] branio katoličko gledište vjerskog odgoja što ga je zastupala *Hrvatska straža* biskupa Antuna Mahnića koji se pred smrt obveselio da se fra Karlo tim pitanjem pozabavio. Prema Eteroviću, roditelji imaju prvenstveno pravo na izbor škole za svoju djecu i stoga država ne smije provoditi svoju samovolju a time ni držati monopol nad školama. Stoga ona ne smije zabranjivati osnivanje privatnih škola, čak bi ih morala financijski pomagati. Škole, međutim, moraju imati naukovne i moralno sposobne nastavnike koji će mladež odgajati u duhu jačanja društvenih snaga i državne javnosti.«⁵

Od školske godine 1920./1921. pa sve do školske godine 1929./1930. Eterović je na Franjevačkoj gimnaziji predavao sljedeće predmete: francuski jezik, matematika, prirodopis te talijanski jezik.⁶

Uz službe tajnika (1902. – 1904.), definitora (1907. – 1910.), provincijala (1910. – 1913.) i kustoda (1919. – 1922.) u svojoj provinciji, fra Karlo tri puta obnašao je i službu generalnoga vizitatora (dva puta u Hercegovini i jednom u Provinciji sv. Jeronima). Umro je 4. studenoga 1935. godine u Makarskoj. Zbog ugleda izabran je za izaslanika dalmatinskoga svećenstva na mirovnoj konferenciji u Parizu.⁷

1.2. STVARALAŠTVO

Kada je riječ o njegovu stvaralaštvu, onda je potrebno istaknuti da je fra Karlo Eterović dosta članaka objavio u domaćoj periodici: *Hrvatska straža; Jadran; Novo*

---

fesore za sve škole u Provinciji. Stoga neke studente šalje u München, neke u Louvain, neke opet u Fribourg, a neke u Innsbruck da se usavrše u pojedinim predmetima.« (M. MARIĆ, Bibliografija fra Karla Eterovića, 210.)

⁴ »Fra Karlo se posebno brinuo za sinjsku gimnaziju. Nastojao je koliko je god mogao da se podigne nova zgrada. Dana 15. lipnja godine 1917. na prijedlog profesorskog zbora u Sinju ustanovi se Odbor komu je bila zadaća da prouči pitanja koja se odnose na školske zavode u Provinciji presv. Otkupitelja. U tom Odboru među ostalima nalazio se i naš fra Karlo.« (Isto, 210.)

⁵ J. A. SOLDI, Franjevačka klasična gimnazija u Sinju od godine 1919. do 1989., u: J. GRBAVAC (ur.), *Franjevačka klasična gimnazija u Sinju: radovi sa Znanstvenog skupa »150. obljetnica Franjevačke klasične gimnazije u Sinju s osvrtom na školstvo u Cetinskoj krajini«*, Split – Sinj, 2002., 251–304., ovdje 254.

⁶ Usp. N. JUKIĆ, Ravnatelji i profesori Franjevačke klasične gimnazije u Sinju od 1854. do 2004. godine, u: J. GRBAVAC (ur.), *Franjevačka klasična gimnazija u Sinju: radovi sa Znanstvenog skupa »150. obljetnica Franjevačke klasične gimnazije u Sinju s osvrtom na školstvo u Cetinskoj krajini«*, 631–659., ovdje 639.

⁷ Usp. H. G. JURISIĆ, Eterović, fra Karlo, u: fra J. BRKAN, H. G. JURISIĆ (ur.), *Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj. 250. obljetnica osnivanja i rada 1736. – 1986.*, Makarska, 1989., 220–221.

doba; Franjevački glasnik; Serafinski perivoj; Nova revija itd. Filozofski članci bave se ponajviše filozofom Rogerom Baconom, ali pisao je i o Voltaireu. Posvetio se i istraživanju života svoje redovničke subraće, kao što su fra Andrija Kačić Miošić te fra Filip Grabovac.

Za života je izdao i nekoliko knjiga, kao što su *Škola bez Boga ili škola s Bogom?*, Senj, 1909., *Franjo Asiški svetac Euharistije*, Sarajevo, 1911., *Sloboda nastave i državni monopol škola*, Mostar, 1921., *Fra Andrija Kačić Miošić na temelju novih istraživanja*, Dubrovnik, 1922., *Fra Filip Grabovac buditelj i mučenik narodne misli u prvoj polovici XVI-II. vijeka*, Split, 1927.⁸ te *Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja*, Šibenik, 1929.

Pojedini autori smatraju kako se stvaralački rad fra Karla Eterovića može podijeliti na dva razdoblja. Granica prvoga razdoblja bila bi 1922. godina te bi to razdoblje obuhvaćalo njegove radove – članke i studije – iz područja etike, pedagogije i franjevačke duhovnosti. Od 1922. godine pa sve do 1933., kada je teže obolio, drugo je razdoblje te se Eterović pretežito bavi temama iz franjevačke kulturne i književne prošlosti.⁹ Ako prihvatimo tu podjelu, fra Karlovo filozofsko stvaralaštvo ulazi isključivo u prvu fazu, dakle do 1922. godine.

2. Filozofsko stvaralaštvo s kratkim osvrtom

2.1. FILOZOFSKO STVARALAŠTVO

Fra Karlo Eterović bio je plodan pisac. Ipak, kada je riječ o filozofskom stvaralaštvu u odnosu na cjelokupno stvaralaštvo, onda je potrebno istaknuti da ono zauzima njegov manji dio. Radove filozofske naravi objavljivao je u *Hrvatskoj straži*, *Našoj misli* te, konačno, u *Novoj reviji*.¹⁰

⁸ »Ova biografija imade veliku vrijednost za kulturnu povijest naše narodne literature i rad oko buđenja narodne svijesti, tim više, što je napisana na prvim vrelima. Ujedno nam u mnogočem osvjetljuje kulturne, političke i društvene prilike iz 18. vijeka u Dalmaciji, pa zato je pisac nemalo zadužio našu javnost ovim svojim djelom.« J. OBREŠKI, Filip Grabovac, Roditelj i mučenik narodne misli u prvoj polovici XVIII. vijeka, Napisao Karlo Eterović (pretiskano iz *Nove revije*), Split, 1927., u: *Bogoslovska smotra* 16(1928.)1, 124.

⁹ Usp. A. SEKULIĆ, Prinosi profesora Franjevačke gimnazije u Sinju hrvatskoj književnosti i uljudbi, u: J. GRBAVAC (ur.), *Franjevačka klasična gimnazija u Sinju: radovi sa Znanstvenog skupa »150. obljetnica Franjevačke klasične gimnazije u Sinju s osvrtom na školstvo u Cetinskoj krajini«*, 433–465., ovdje 445.

¹⁰ Spomenimo ovdje da je Eterović prikazao i djelo svojega redovničkoga subrata fra Karla Balića pod naslovom *Les commentaires de Jean Duns Scot sur les quatre livres des Sentences, Etudes historique et critique (par Charles Balić, OFM)*, Louvain, 1917, u: *Nova revija* 7(1928.)1, 85–88. Za taj Eterovićev prikaz fra Hrvatina Gabrijele Jurišić naglašava da je Eterović prvi koji je u Hrvatskoj prikazao to Balićevo djelo. Usp. H. G. JURISIĆ, *Izobrazba i nastava, te djela s područja filozofije u Franjevačkoj provinciji Presvetoga Otkupitelja od 1918. do 1992.*, 277.

1. Karlo Eterović, *Pijo X. i filozofija modernistâ*, Hrvatska straža, 8(1910.), 243–256.
2. Karlo Eterović, *Stari sofisti i suvremeni sofisti (Jedno praktično poglavlje iz logike)*, Hrvatska straža, 8(1910.), 379–399.
3. Karlo Eterović, *Roger Bacon i auktoritet*, Hrvatska straža, 13(1915.), 250–267.
4. Karlo Eterović, *Roger Bacon i neka kritička načela*, Hrvatska straža, 13(1915.), 422–426.
5. Karlo Eterović, *Hipnotizam i filozofija*, Hrvatska straža, 14(1916.), 445–463.
6. Karlo Eterović, *Roger Bacon (prigodom 700. godišnjice rođenja)*, Naša misao, 29(1915.), br. 4–5, 57–61.
7. Karlo Eterović, *Roger Bacon (prigodom 700. godišnjice rođenja)*, Naša misao, 29(1915.), br. 6–7, 88–93.
8. Karlo Eterović, *Roger Bacon (prigodom 700. godišnjice rođenja)*, Naša misao, 29(1915.), br. 8–10, 127–137.
9. Karlo Eterović, *Zar katolici spriječeni u slobodnom istraživanju filozofije?*, Nova revija, 1(1922.), br. 4, 353–355.
10. Karlo Eterović, *Otmimo Crkvi skolastičku filozofiju*, Nova revija, 1(1922.), br. 4, 355–356.

2.2. KRATKI OSVRT NA FILOZOFSKO STVARALAŠTVO

Prvi Eterovićev članak na hrvatskom jeziku u kojem se bavio filozofijom nosi naslov *Pijo X. i filozofija modernista*, a objavio ga je u *Hrvatskoj straži* 1910. godine. Autor odmah na početku članka stavlja bilješku u kojoj čitateljima поближе objašnjava kada je taj članak nastao i s kojim ciljem. Piše naime kako je ta »raspravica još preklani (1908.) bila sastavljena i jednom svečanom prigodom pročitana. (...) Glavni je cilj bio piscu da istakne *filozofsku vrijednost* enciklike 'Pascendi' i da potraži daljnji *izvor* modernističkih nauka. Taj je u *idealizmu*«¹¹.

Eterović svoj rad dijeli na dva dijela. U prvom dijelu piše o povezanosti između različitih modernističkih učenja te ih sve zajedno svodi na jedan jedinstveni sustav, a u drugom dijelu raspravlja o pravom filozofskom izvoru tih zabluda.

Kada je riječ o svođenju modernističkih učenja na jedinstveni sustav, Eterović piše sljedeće:

»Pijo X. je u svojoj enciklici mnogim nešto novoga otkrio. On i njegovi pomagači pri sastavu ovog znamenitog spisa zaronili su dublje u misao

¹¹ K. ETEROVIĆ, *Pijo X. i filozofija modernistâ*, u: *Hrvatska straža* 8(1910.), 243–265., ovdje 243.

i narav mnogovrsnih nauka, koje mi danas modernističkim nazivljemo; usporedili su ih i svestrano proučili, te nam ih prikazali, ko što zbilja i jesu: jednim smožđenim tijelom, skupom nauka, koji polaze iz istih stavaka, te iz kojih neizbježno teku najpogubniji zaključci, protivni vjeri, protivni filosofiji, protivni zdravome razumu.«¹²

Nadalje u enciklici papa Pio X. naglašava kako modernist filozof postavlja dva načela: agnosticizam i životna imanencija. Dok agnosticizam nastoji porušiti vjeru u Boga, dotle životna imanencija nastoji to porušeno ponovno izgraditi, ali ovaj put temelj je čovjek i isključivo čovjek. Naime sve ima svoj razlog, ali taj razlog ne nalazi se u Bogu, nego u samome čovjeku. »Svi pojavi nijesu nego oblici našeg života, njegova razna lica, stupnjevi, časovi njegova razvoja. Svemu se dakle nalazi tumačenje u istom biću, u istoj nutarnjosti našoj.«¹³

O izvoru modernističkih zabluda fra Karlo raspravlja, kako smo već naglasili, u drugom dijelu svojega rada. Temelj se nalazi u pogrješnoj filozofiji te se onda iz toga pogrješnoga izvora širi i dalje: »Ista je filosofija modernističkih prvaka sasvim drugačija nego li kod običnih umrlika, i tu u prazvoru buduć shvaćanje iskrivljeno, kao kad je voda u izvoru pokvarena, naravno, da će se krivi nazori razliti u sve grane i ogranke bez iznimke.«¹⁴

Fra Karlo Eterović u svojem se radu ne zaustavlja isključivo na izlaganju učenja te enciklike pape Pija X., nego ide i korak dalje te traži glavni uzrok agnosticizma i imanencije.

Prvo razilaženje koje Eterović u odnosu na modernističke mislioce i njihovu filozofiju zapaža jest: rješenje problema spoznaje. Modernistički prvaci prihvaćaju Kantovu tvrdnju o nespoznatljivosti noumenona ili stvari u sebi (*Ding an sich*). Dakle može se spoznati samo fenomen ili ono pojavno. Za razliku od njih, neokriticisti poput Renouviera, Lacheliera i drugih idu i korak dalje te tvrde kako »ne postoji *numenon*, stvar u sebi (*Ding an sich*); ne postoji nego *pojav* (fenomenon), t. j. ono, što osjećamo i u koliko osjećamo« te u tom kontekstu dolazimo do toga da

»nema razlike između subjekta i objekta. Misao ne će nigda izaći izvan sebe, da upozna tobož vanjske stvari. Ona je zatvorena i u sebi ograđena. Sve, što radi i spoznaje, u njoj se zbiva. Ono, što mi zovemo predmetima, kao različitim i odijeljenim od nas, nijesu drugo van razni načini naše misli, oblici i upriličenja (modifikacije) našeg vlastitog subjekta. Objekat i subjekt dva su samo lica jedne te iste stvari. Ono, što ne poznajemo – a

¹² *Isto*, 245.

¹³ *Isto*, 246.

¹⁴ *Isto*, 250.

to je stvar u sebi – ono i ne opstoji. Poznajemo samo modifikacije našeg subjekta, naše ideje. Dalje se ne ide«¹⁵.

Drugo što u svojem radu Eterović naglašava jesu oni modernisti (Le Roy, Wilbois, Loisy) koji idu i dalje. »Idealizam u kriteriologiji vuče za sobom monizam u metafizici i panteizam u teodiceji«, a to konkretno znači sljedeće:

»Oni naime, sliedeći filosofiju Bergsona, ne priznaju opstanak nego *duhu*, *misli* (*pensée*), i to misli, koja je *jedna* a ne raskomadana, koja traje i neprekidno teče pod svim oblicima i individualnim pojavama. Ista tvar, tijelo, nije nego gradnja (konstrukcija) naše misli. Iz ovoga, uz idealizam, evo nam i *monizma* ili panteizma, jer je to skoro ista stvar, i to neka nova vrsta duhovnog monizma.«¹⁶

Eterović ovaj monizam još detaljnije opisuje naglašavajući kako je ovdje riječ o *evolucijskom dinamizmu* jer duh o kojem se u tom njihovom monizmu govori nije apsolutno nepomičan, nego je to duh koji djeluje, živi, misli te se u toj filozofiji zato i upotrebljava pojam *misao-djelo*, a tu ideju fra Karlo ovako sažima: »Njihov apsolutni je vas u kretu, on se sveder razvija, promjenjiva. U životu bo nema stanke. Gdje je stanka, nepomičnost, tu je smrt a ne život.«¹⁷

Naravno da je to Eterović ukratko iznio, kako bi se bolje shvatio njihov odnos prema religiji. Sve ono što se nalazi izvan ovoga svijeta i nutarnjega iskustva za znanost ostaje nepoznanica. Bog u tom kontekstu ne postoji, a ako i postoji, bilo bi kao i da ne postoji. »Kako pogubni i teški zaključci iz ovoga slijede za cijelu teologiju i isti pojam vjere, također će svak lako razumjeti.«¹⁸

Eterović naglašava kako postoje dva temeljna rješenja problema spoznaje: objektivizam i idealizam. Idealizam su, kako piše naš autor, prihvatili modernisti. Nadalje, kada je riječ o pojmu istine u filozofiji i u teologiji, Eterović piše: »Mi mislimo, da posjedujemo istinu, kad se pojam razuma slaže sa stvarju«, dok to modernisti odbacuju: »Stvari odijeljene od razuma nema, a da je i ima, za nas je uvijek nemoguće do nje doprijeti«, pa je u tom njihovu shvaćanju istina »neposredno zrenje (intuitio) časovitog čina duha; ona je neposredni osjećaj života« te posljedično: »Istina se mijenja i razvija, kao što se i život razvija. Istina i realnost se spoznaju, vele, ukoliko ih živimo.«¹⁹

---

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto, 251.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Isto, 252.

¹⁹ Isto, 253.

Fra Karlo u svojem radu želi prije svega pokazati kako je temeljna postavka modernizma i izvor njihovih zabluda idealistička filozofija. Uz taj idealizam veže se i monizam i evolucijski dinamizam te u konačnici imamo novu filozofiju, kako je sami modernisti nazvaše, *philosophie nouvelle*. Papa Pio X. u svojoj enciklici nije osudio pravu znanost ili modernu znanost, nego moderniste, tvrdi naš autor te zaključuje jasnim stavom o istom Papi: »Spasio je temelje iste naravne vjere, obranio je prava zdravog razuma, ustao je u ime istine – jer s agnosticizmom, evolucionim monizmom sve ovo pada, pada razum, gubi se pojam istine, ruši se vjera i nada.«²⁰

Drugi Eterovićev rad na koji se želimo ukratko osvrnuti nosi naslov *Stari sofisti i suvremeni sofizmi (Jedno praktično poglavlje iz logike)*, a objavio ga je u *Hrvatskoj straži* 1910. godine. Taj rad podijeljen je na dva dijela. U prvom dijelu fra Karlo u osnovnim crtama izlaže o povijesti sofista nastojeći ih pobliže opisati, tj. kako su nastali te što su o njima mislili filozofi poput Sokrata, Platona i Aristotela, a u tom kontekstu i objasniti zašto se uz njih, tj. njihov život i učenje, vežu negativne konotacije. Eterović polazi od tvrdnje kako su polovicom 5. stoljeća prije Krista postojali grčki mudraci koji su obilazili gradove i za novac mladiće poučavali govorništvu i državničkoj znanosti te također umjetnosti mišljenja i raspravljanja, stoga su prozvani sofistima. Smatrani su dakle učiteljima mudrosti, ali problem je bio u tome što su se, kako to piše naš autor, njihova zadaća i djelovanje s vremenom izrodili.²¹

U svojim kritikama prema sofistima, kao što su bili učenici Gorgije i Protagore, Platon i Aristotel naglašavaju kako je kod njih riječ o besmislicama te nadmudrivanjima koja su sama sebi svrhom te Eterović navodi i sljedeću tvrdnju: »Sofistika je ono, što se pričinja, da je mudrost, ali mudrost nije«, te zaključuje: »Izumrli su sofisti od zanata, nestalo je škole sofistčke, ali ne izumriješe oni, koji, hote ili nehote, češće ili rjeđe, počinjaju krivih skokova, preuranjenih izvoda, neopravdanih zaključaka.«²²

U tom, prvom dijelu članka Eterović uvodi govor o logici. Naime uvjeren je kako logika nije i ne smije biti isključivo teoretska znanost koja razglaba o ispravnom mišljenju i postupku zaključivanja, nego ona ima zadatak i kao praktična znanost da nauči ljude kako će pozitivne zakone mišljenja i logičnoga zaključivanja u konkretnom životu primijeniti te u tom kontekstu podcrtava: »Zato je važan zadatak logike, pošto je poučila, koji su pravilni načini umovanja (zakoni silogizama, indukcije, hipoteze itd.), da se pobliže i ozbiljno pozabavi zaprekama valjanog mišljenja:

²⁰ Isto, 256.

²¹ Usp. K. ETEROVIĆ, *Stari sofisti i suvremeni sofizmi (Jedno praktično poglavlje iz logike)*, u: *Hrvatska straža* 8(1910.), 379–399., ovdje 379.

²² Isto, 382.

zaprekama nutarnjim, što iz čovječje naravi potječu, zamkama spoljašnjim, koje iz predmeta i od ljudi nadolaze.«²³

U drugom dijelu rada Eterović nabraja i vrlo kratko opisuje koji bi to bili sofizmi krivih pretpostavki. »Ima u svagdanjem životu i politici, među učenjacima i kod filozofa dosta tvrdnja, koje dobiše pravo građanstva, a da ga nijesu zaslužile. One vrijede kao opće priznate ili još očevidne istine, na nje se oslanjaju, s pomoću njih se obrazlaže ili poriče, a kad tamo niti su to očevidni aksiomi niti dokazane istine (...)«²⁴.

Kada je riječ o krivim pretpostavkama, onda ih fra Karlo stavlja u sljedeće skupine: 1) u filozofiji; 2) u pogledu vjere i povijesti; 3) u sociologiji i odgoju; 4) u pogledu Crkve, države i škole, a mi ćemo se osvrnuti samo na prvu skupinu, tj. krive pretpostavke u filozofiji.

Kada je riječ o krivim pretpostavkama u filozofiji, onda ih autor dijeli u nekoliko različitih podskupina:

- a) logičnom redu mora odgovarati stvarni red: »Princip je kriv«, tvrdi Eterović, »jer i ako red poznavanja valja da bude u skladu sa redom stvarnim, ni pošto ne slijedi, da obratno stvarajući (ontologični) red mora biti *istovjetan* sa logičnim«²⁵.
- b) »*Odbaciti unaprijed jedno ili više sredstava poznavanja* i po tom izjaviti *nespoznatljivim* u apsolutnom smislu, ono što izmiče samo onom sredstvu, koje si ti svojevoljno kao valjano proglasio.«²⁶ Tu pretpostavku Eterović odbacuje jer se ne slaže s tvrdnjom kako je iskustvo jedini izvor spoznavanja te se u tom kontekstu odbacuje duša, a postoji isključivo materija.²⁷
- c) »Sofizam je nadalje izjaviti neshvatljivim ono, što se samo u mašti ne da *predočiti*.«²⁸ U tom kontekstu fra Karlo spominje i racionaliste koji tvrde kako je proturječno ono što se ne može shvatiti ili protumačiti te odbacuju otajstva vjere jer se ne mogu do kraja razumom objasniti. Naravno, Eterović upozorava na opasnost takvoga stava te poziva na oprez.²⁹

---

²³ *Isto*, 383.

²⁴ *Isto*, 387.

²⁵ *Isto*.

²⁶ *Isto*.

²⁷ *Usp. isto*.

²⁸ *Isto*.

²⁹ *Usp. isto*, 388.

Na koncu tih pogrješnih filozofskih pretpostavki Eterović vrlo kratko odbacuje i stavlja u sumnju i zadnje dvije tvrdnje koje glase: »Ono je tumačenje istinitije, koje je jednostavnije«, te: »Evolucija je zakon svemira.«³⁰

Eteroviću je itekako bilo jasno da u jednom kratkom članku ne može do kraja izvesti sve svoje misli i tvrdnje, nego je za cilj imao »s nekoliko riječi upozoriti, da nije su *nipošto dokazane, a kamo li očevidne* istine, tolike rečenice i načela zamamna, na oko opravdana, koja baš danas vrijede kao neprevarljivo evanđelje, o kojima se ne pita niti sumnja; o kojima, ako bi i pomislio podvoumiti, već si osuđen i proglašen mračnjakom«³¹.

Roger Bacon – zvan još i *doctor mirabilis* – franjevački je teolog i filozof o kojem je Eterović u svojem filozofskom opusu objavio najviše bibliografskih jedinica. U tim radovima Eterović piše o njegovu doprinosu filozofiji i teologiji svoga vremena. Tako u radu pod naslovom *Roger Bacon i neka kritička načela* izlaže o Baconovu inzistiranju na dvjema stvarima u odnosu na *Vulgatu*: »a) latinski tekst, kakav je u njegovo doba bio u porabi, pun je pogrješaka – treba ga popraviti; b) za pravo razumijevanje sv. Pisma, valja poznavati istočne jezike i stare jevrejske i kršćanske eksegete.«³²

Nadalje, u nizu od nekoliko radova pod istim naslovom *Roger Bacon (prigodom 700. godišnjice rođenja)* Eterović izlaže o Baconovu životu i pogledu na filozofiju. Povod tom njegovu pisanju jest 10. lipnja 1914. godine kada se na Oxfordu proslavilo »sedmo stoljeće rođenja Rogera Bacona«, a toj proslavi »priprostog sredovječnog redovnika sudjelovaše odlični poslanici iz Evrope i Amerike«³³. Istražujući što se kod nas o Baconu pisalo, Eterović dolazi do nedvojbenoga zaključka: »U nas se je malo što pisalo o R. Baconu.«³⁴ U tom kontekstu spominje tekst od jedne stranice koji se nalazi u *Povijesti filozofije* u drugom svesku autora Alberta Bazale.

Eterović u tom svojem trodijelnom radu dosta detaljno izlaže o životu i radu Rogera Bacona te se u svojem pisanju oslanja bilo na izvorne Baconove radove bilo na relevantne izvore i literaturu.

Eterović piše kako je Bacon imao namjeru sastaviti sistematičnu enciklopediju, ali u tome nije uspio. U toj enciklopediji iznad svega stajala bi metafizika, tj. filozofija

³⁰ Isto.

³¹ Isto, 399.

³² K. ETEROVIĆ, Roger Bacon i neka kritička načela, u: *Hrvatska straža* 13(1915.), 422–426., ovdje 422.

³³ K. ETEROVIĆ, Roger Bacon (prigodom 700. godišnjice rođenja), u: *Naša misao* 29(1915.)4–5, 51–61., ovdje 57.

³⁴ Isto, 58.

u užem smislu. Ona naime raspravlja o prvotnim pojmovima ljudskoga znanja, a na nju se onda naslanjaju sve ostale znanosti. Uz područje metafizike dolaze logika i gramatika koje su pripadne čestice metafizike. Za njima dolaze matematičke znanosti (aritmetika, geometrija i glazba). Nakon toga slijede fizičke znanosti (optika, astronomija, barologija, alkemija, agrikultura, medicina i eksperimentalna znanost). Na kraju dolaze moralne znanosti, a one su podloga metafizičke istine o bitku Boga, o Bogu Stvoritelju, o providnosti i, na koncu, o smrti.³⁵

Godine 1922. Eterović je u *Novoj reviji* objavio dva kraća priloga u kojima promišlja o nekim filozofskim pitanjima. U prvom tekstu pod naslovom *Zar katolici spriječeni u slobodnom istraživanju filozofije* Eterović polazi od enciklike pape Leona XIII. *Aeterni Patris* iz 1879. godine u kojoj Papa »pozivlje katoličke učitelje da u obrađivanju filozofije uzmu za uzore i vođe velike umove XIII. stoljeća, napose Tomu i Bonaventuru«³⁶. Taj poziv pape Leona XIII. fra Karlo ne vidi kao odbacivanje modernih znanosti ni stvarnoga napretka, nego štoviše, donosi i Papinu misao na latinskom koja kaže *vetera novis augere*. Usto Eterović spominje i *Zakonik kanonskog prava* iz 1918. godine koji u kanonu 1366, paragraf 2 kaže: »Profesori neka svakako racionalnu filozofiju i teologiju obrađuju i učenike poučavaju prema načinu, nauku i načelima anđeoskog naučitelja i neka ih se savjesno drže«, a donosi i odgovor Kongregacije za nauk koja je »označila 24 teze iz opće i posebne metafizike izjavljujući, da se ove teze imadu držati autentičnim izrazom skolastične metafizike zastupane po Anđeoskom Naučitelju«³⁷.

Sve to Eterović je iskoristio kao svojevrsni uvod da bi istaknuo tvrdnju koju katolicima njihovi protivnici upućuju, a ta je »da im je Crkva ovim propisima skućila sva ku slobodu uma i tako onemogućila realni napredak filozofskoga istraživanja«³⁸. Za fra Karla ovdje je nedvojbeno riječ o prigovoru koji nema nikakva temelja, njegov je izvor u neshvaćanju i nerazumijevanju, ali i u pogrješnom tumačenju i nekih katoličkih autora koji iz uskogrudnosti i neumjesne revnosti te odredbe proglašavaju kao dio nepogrješivoga učenja Crkve. »Ti radovi skolastičnih filozofa baš iz ovih posljednjih decenija takve su znanstvene vrijednosti, da ih i najžešći protivnici ne

³⁵ Usp. K. ETEROVIĆ, Roger Bacon (prigodom 700. godišnjice rođenja), u: *Naša misao* 29(1915.)8–10, 127–137., ovdje 128. Taj Eterovićev treći dio članka o Rogeru Baconu, zbog toga što ga nismo pronašli tiskanoga (objavljenoga) u navedenom broju časopisa *Naša misao*, preuzeli smo iz: D. PATAFTA, *Franjevačko 13. stoljeće. Povijest, teologija, duhovnost*, Zagreb, 2018., 416–417. Postoji mogućnost da je taj, treći dio objavljen zasebno kao separat.

³⁶ K. ETEROVIĆ, *Zar katolici spriječeni u slobodnom istraživanju filozofije?*, u: *Nova revija* 1(1922.)4, 353–355., ovdje 353.

³⁷ *Isto*.

³⁸ *Isto*.

mogu mimoići niti omalovažiti.«³⁹ Ovdje Eterović kao primjer navodi louvainsku školu na čelu s Mercierom, De Wufom i drugim poznatim učenjacima. Usto fra Karlo drži da 24 teze, pojedinačno uzete, sadrže filozofske nazore o kojima je kršćanima slobodno raspravljati, a da se pritom ne ogriješe o crkveni autoritet i nepogrješivost Crkve te u tom kontekstu piše: »Spomenute teze izdane su od Crkve kao sigurni putokaz, kao tutae normae directivae u filozofijskom obrazovanju mladosti po sjemeništima i universitetima, a nipošto kao strogo obavezne naredbe. Crkva nije nigda priječila razboritu slobodu uma.«⁴⁰

Na samom kraju svojega kratkoga rada Eterović u biti iznosi glavni argument zašto je uopće i progovorio o toj temi kod nas. Naime spominje se događaja kada je u *Jugoslavenskoj njivi* filozof Stjepan Zimmermann napadnut samo iz razloga što je katolički svećenik te je to autor teksta prikazao kao razlog zašto je Zimmermann neobjektivan i neslobodan za istraživati filozofiju kao takvu.⁴¹

Posljednji filozofski rad fra Karla Eterovića koji želimo ukratko predstaviti i na njega se osvrnuti nosi naslov *Otmimo Crkvi skol. filozofiju*. Fra Karlo polazi od tvrdnje kako je u 19. stoljeću bilo mnogo onih koji su omalovažavali i prezirali skolastičku filozofiju, dok je početak 20. stoljeća, i to u svojim prvim dvama desetljećima, nešto drukčiji u tom pogledu na način da »mnogi učenjaci, i od onih koji su daleko od kat. Crkve, stali su je proučavati« te u tom proučavanju »na svoje veliko iznenađenje otkriše u sredovječnim učiteljima duboke umove, a u njihovoj prezrenoj nauci pripoznaše jak i veličanstven sustav, živu i zdravu filozofiju, vrijednu da i danas vlada, pače za neke filozofiju jedinu kadru da u modernoj babiloniji rasvijetli stazu i povrati razumu mjeru a društvu red i stegu«⁴².

Eterović naglašava kako postoje pojedini autori – kao što je Gonzague Truc – koji u svojem djelu *Natrag k skolastici* iz 1919. godine zagovaraju ideju da se skolastička filozofija treba oduzeti Crkvi i u cijelosti laicizirati. Temeljna ideja koju Truc zastupa glasi: skolastiku treba »pročistiti« od ideje Boga te takva treba poslužiti današnjem naraštaju u nošenju zdrave misli i čestitoga odgoja. Naravno, Eterović se ne slaže s idejama i stavovima Gonzague Truca, pogotovo što se tiče izbacivanja Boga iz skolastičke filozofije. »Ideja Boga, nije međuto tuđa sustavu utemeljenu od Aristotela,

³⁹ Isto, 353–354.

⁴⁰ Isto, 354.

⁴¹ Usp. isto, 354–355. O toj problematici detaljnije smo pisali u knjizi: I. MACUT, *Hrvatska filozofija od obnove Zagrebačkog sveučilišta 1874. do osnutka Nezavisne Države Hrvatske*, Split, 2018., 307–342.

⁴² K. ETEROVIĆ, *Otmimo Crkvi skol. filozofiju*, u: *Nova revija* 1(1922.)4, 355–356., ovdje 355.

ona je nasuprot naravni vrhunac ove solidne grčke piramide. Popunjena i usavršena od crkvenih umova – koje toliko cijeni Truc – dobila je ime skolastika.«⁴³

Vrijednost skolastičke filozofije 13. stoljeća Crkva, kao i drugi kršćanski autori, pa i pape, jasno vidi i u svojim tekstovima cijeni, unatoč protivnom mišljenju nekih suvremenih autora koji su držali da je ta filozofija isključivo stvar prošlosti i kao takva prevladana. Eterović je uvjeren kako bi i naši domaći autori došli do istoga zaključka do kojega dolazi i Crkva kada bi ozbiljno proučavali skolastičku filozofiju vraćajući se na njezine izvore.⁴⁴

Nekoliko zaključnih misli

Fra Karlo Eterović, kao školovani filozof i doktor filozofije, za svojega se života bavio i filozofijom, i to bilo kao profesor na učilištima u svojoj franjevačkoj provinciji bilo kao pisac. U odnosu na njegov cjelokupni opus filozofija zauzima jedan manji dio. Ipak, ne može se tvrditi kako nema značenja.

Naime Eterović, u skladu s vremenom u kojem je živio, argumentirano zastupa vrijednost skolastičke filozofije, ali i njezinu aktualnost. Poznato je kako su neoskolastički autori, i u svijetu i kod nas, bili podcjenjivani, a sve zbog napretka modernih znanosti i filozofije koja je taj napredak pratila. Eterović čvrsto i nepopustljivo stoji na liniji tadašnjega crkvenoga učiteljstva, a kojemu je na čelu papa, te i u našem kontekstu brani pravo na slobodu i jednakopravnost autorâ – naravno, crkvenih – koji se bave skolastičkom filozofijom. U tom kontekstu spomenuo je i tadašnji poznati slučaj filozofa i svećenika Stjepana Zimmermanna koji je u društvu i u akademskom napredovanju osporavan isključivo jer se bavio skolastikom, tj. jer je bio svećenik.

Na koncu, važno je istaknuti kako je Eterović do danas jedan od rijetkih autora kod nas koji se bavio filozofskom mišlju Rogera Bacona te je u tom kontekstu ostavio nekoliko radova u kojima istražuje i piše o Baconovu životu i njegovu filozofskom stvaralaštvu. Ovdje je više riječ o preglednim nego o kritičkim radovima, ali ipak, važni su jer nam na hrvatskom jeziku približavaju teološku i filozofsku misao toga engleskoga franjevca, teologa i filozofa.

---

⁴³ *Isto*, 356.

⁴⁴ *Usp. isto*.

THE PHILOSOPHICAL WORK OF FR. KARLO ETEROVIĆ

Ivan MACUT*

Summary: *The paper investigates the philosophical work of the Franciscan of the Franciscan Province of the Most Holy Redeemer, Fr. Karlo Eterović (1874-1935). The paper is divided into two chapters with introductory notes and a conclusion. The first chapter, based on the available literature, speaks in basic terms about Eterović's life and his creativity in general. The second chapter discusses Eterović's philosophical work. First, it lists his entire philosophical oeuvre, and then it gives a brief overview – review of what he published in philosophy during his lifetime. The center of his philosophical work is scholastic philosophy and polemics with those who underestimate or reject this philosophy.*

Keywords: *Fr. Karlo Eterović, Franciscans, Scholastic Philosophy, Roger Bacon, modernists, Church.*

---

* Asst. Prof. Ivan Macut, Ph. DD., Catholic Faculty of Theology, University of Split, Zrinsko-frankopanska 19, 21000 Split, Croatia, ivanmacut@libero.it